

## บทนำ

วิชาเศรษฐกิจการเมืองสำหรับนักกฎหมาย (LA 251) เป็นวิชาสังคมศาสตร์ สาขาหนึ่งที่พยายามอธิบายถึงความรู้อันเป็นรากฐานทางเศรษฐศาสตร์ คือ แนวความคิด ทฤษฎี ระบบเศรษฐกิจที่เคยดำรงอยู่และยังดำรงอยู่ในโลก โดยจะพิจารณาถึงกระบวนการการเคลื่อนย้ายตัวและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบทั้งระบบทุนนิยม และสังคมนิยม แล้วจึงมาพิจารณาเปรียบเทียบว่าตามความเป็นจริงนั้นมีลักษณะอย่างไร และจะมีแนวโน้มการพัฒนาไปอย่างไร นอกจากนั้นก็ครอบคลุมเนื้อหาถึงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจไทย ในช่วงปี ค.ศ. 1850 - 1950 และเศรษฐกิจไทยในปัจจุบันด้วย

เศรษฐกิจการเมืองสำหรับนักกฎหมายแบ่งออกเป็นสองภาค คือ ภาค 1 ว่าด้วยระบบเศรษฐกิจเปรียบเทียบ โดยจะศึกษาระบบเศรษฐกิจว่ามีวิวัฒนาการมาอย่างไร บทบาทและหน้าที่เป็นอย่างไร และในระยะยาวจะพัฒนาไปอย่างไร ซึ่งระบบเศรษฐกิจที่ปรากฏอยู่นั้นมีหลายรูปแบบ เช่น ระบบเศรษฐกิจที่ใช้จารีตประเพณีเป็นหลัก ระบบเสรีนิยม ระบบสังคมนิยม และระบบผสมซึ่งแต่ละระบบจะมีรากฐานที่มาที่แตกต่างกัน

ระบบเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึงการที่รัฐจัดระเบียบทางเศรษฐกิจโดยกำหนดให้ผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic Activities) จัดตั้งสถาบันทางเศรษฐกิจ (Economic Institution) และกำหนดว่าให้ผู้ใดเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ความมั่งคั่ง ตลอดจนรัฐต้องวางระเบียบ ข้อบังคับ และวิธีการคุ้มครองและควบคุมด้วย ระบบเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ในทุกสังคมนั้นก็เพื่อที่จะแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสังคมนั้น ๆ 4 ประการคือ

1. ปัญหาที่ว่า จะผลิตสินค้าอะไร จะผลิตมากน้อยเพียงไร จะผลิตอะไรก่อนอะไรหลัง และสัดส่วนในการผลิตจะเป็นอย่างไร ในการตอบปัญหานี้ระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกันก็จะให้คำตอบที่แตกต่างกันคือ

ในระบบทุนนิยม การตัดสินใจว่าจะผลิตสินค้าอะไร อยู่ที่ “ผู้ประกอบการ” โดยการตัดสินใจจะวางอยู่บนรากฐานความคิดที่ว่า “ต้องได้กำไรสูงสุด” หมายความว่าลงทุนต่ำที่สุด แต่ขายได้กำไรสูงสุด ส่วนปัญหาที่ว่าเมื่อตัดสินใจว่าจะผลิตสินค้าอะไรแล้ว จะผลิตจำนวนมากน้อยเพียงไรนั้น ผู้ประกอบการจะต้องทำการศึกษาเรื่องอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ราคาสินค้า ต้นทุนการผลิต สภาพของตลาด ราคาตลาด การแข่งขันในตลาด จำนวนผู้บริโภค อย่างละเอียดลึกซึ้งจึงจะกำหนดว่าควรผลิตมากน้อยเพียงใดได้ และปัญหาที่ว่า จะผลิตสินค้าอะไรก่อนอะไรหลังและสัดส่วนในการผลิตจะเป็นอย่างไร เช่น สัดส่วนของสินค้าที่

ใช้ในการบริโภคกับสินค้าเพื่อใช้ในการลงทุนน่าจะมีสัดส่วนอย่างไร ผู้ประกอบการก็ต้องทำการศึกษาปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาโดยละเอียดแล้วจึงตัดสินใจ ตรงกันข้ามในขณะที่ผู้ประกอบการหรือ เอกชน เป็นผู้ตัดสินใจดังกล่าวในระบบทุนนิยม แต่ในระบบสังคมนิยมนั้นการตัดสินใจดังกล่าวขึ้นอยู่กับรัฐ และในระบบผสมการตัดสินใจมักจะมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน

2. ปัญหาที่ว่า เมื่อได้ตัดสินใจทำการผลิตสินค้าอะไรแล้ววิธีการผลิตจะใช้วิธีการอย่างไร ซึ่งวิธีการผลิตมีหลายแบบเช่น แบบที่ใช้แรงงานมากใช้อุปกรณ์น้อย หรือแบบที่ใช้แรงงานน้อยและอุปกรณ์มาก

ในระบบทุนนิยม “ผู้ประกอบการ” จะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกวิธีการผลิตไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการที่ดำเนินงานในรูปของ บุคคล กลุ่มคน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทหรือสหกรณ์ฯ หลังจากที่ตัดสินใจว่าจะผลิตสินค้าอะไรแล้ว ก็ตัดสินใจเลือกวิธีการผลิต แนนอนปรัชญาพื้นฐานที่ช่วยให้ตัดสินใจคือ เลือกวิธีการผลิตที่ต้นทุนต่ำที่สุดและขายได้กำไรสูงสุด ซึ่งมีผลไปถึงการตัดสินใจว่าจะใช้อะไรเป็นปัจจัยในการผลิต เช่นทุนมากแรงงานน้อยหรือทุนน้อยแรงงานมาก รวมทั้งทำอย่างไรวิธีการผลิตที่เขาเลือกใช้จะก่อให้เกิดการประหยัดจากการผลิตมากที่สุด

ในการเลือกวิธีการผลิต ในระบบทุนนิยมนอกจากผู้ประกอบการเป็นผู้ตัดสินใจเลือกแล้ว การตัดสินใจยังต้องพิจารณาปัญหาอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การประกอบการในอุตสาหกรรมทอผ้าในประเทศด้อยพัฒนา มักจะใช้แรงงานเป็นส่วนใหญ่ เพราะค่าแรงงานราคาถูก ตรงกันข้ามถ้าลงทุนในประเทศที่พัฒนาแล้วมักจะใช้เครื่องจักรมากและแรงงานน้อยเพราะค่าจ้างแรงงานแพงมาก นอกจากนั้นในอุตสาหกรรมบางประเภทวิธีการผลิตถูกจำกัด เช่นการกลั่นน้ำมัน จะกลั่นโดยเลือกใช้วิธีการผลิตที่ใช้แรงงานมากไม่ได้จำเป็นต้องใช้เครื่องจักรมาก ส่วนในระบบสังคมนิยมที่รัฐเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในการเลือกวิธีการผลิตแต่ผู้เดียว

3. ปัญหาที่ว่า เมื่อผลิตสินค้าขึ้นมาแล้วจะกระจายสินค้านั้นให้กับใครและรายได้จากการขายสินค้าจะกระจายให้กับผู้ใด อย่างไร และจำนวนเท่าใด ซึ่งเราเรียกว่าปัญหา “วิภาคกรรมรายได้”

ปัญหาที่ว่า เมื่อผลิตสินค้าขึ้นมาแล้วจะกระจายสินค้าให้กับใครนั้น แนนอนไม่ว่าจะอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบใดสินค้านั้นต้องกระจายไปยังผู้บริโภค แต่วิธีการกระจายนั้นระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกันจะทำให้คำตอบที่แตกต่างกันคือ ในระบบทุนนิยม สินค้าได้กระจายจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคโดยอาศัย กลไกตลาด ส่วนในระบบสังคมนิยมที่รัฐจะจัดสรรให้ตามความจำเป็นในการบริโภคสินค้านั้น ๆ โดยใช้วิธีการปันส่วน

ส่วนปัญหาที่ว่ารายได้จากการขายสินค้านั้น จะกระจายให้กับผู้ใดอย่างไร และจำนวนเท่าใด ต่อปัญหานี้ระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกันก็จะให้คำตอบที่ไม่เหมือนกันคือในระบบทุนนิยมการกระจายรายได้ดังกล่าวจะกระจายให้กับเจ้าของปัจจัยการผลิตมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความสำคัญของปัจจัยการผลิตเหล่านั้น เช่น ผู้ประกอบการจะได้รับในรูปของเงินปันผล เจ้าของที่ดินจะได้รับในรูปของค่าเช่า เจ้าของทุนจะได้รับในรูปของดอกเบี้ย และเจ้าของแรงงานจะได้รับในรูปของค่าจ้าง

ปัญหาการวิภาษกรรมรายได้ในระบบทุนนิยมมีความสำคัญมากเพราะมันเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกำลังใจในการผลิต เพราะถ้าผู้ที่มีบทบาทสูงมากในการผลิตได้คำตอบแทนต่ำ เขาก็จะไม่มีกำลังใจ หรือเกิดความท้อแท้ ซึ่งไม่ว่าในระบบเศรษฐกิจใด ถ้าผู้ผลิตหมดกำลังใจที่จะดำเนินการผลิตแล้วระบบเศรษฐกิจนั้นก็จะเป็นไปไม่รอด เช่น ผู้ประกอบการในระบบทุนนิยมเมื่อผลิตสินค้าออกมาจำหน่ายแล้ว รายได้นอกจากจะจ่ายให้กับเจ้าของที่ดิน เจ้าของทุนและเจ้าของแรงงานแล้วเหลือเงินปันผลเพียงเล็กน้อย เขาก็หมดกำลังใจที่จะดำเนินการผลิตต่อไป ส่วนในระบบสังคมนิยมนั้น กำลังใจของผู้ดำเนินการผลิตขึ้นอยู่กับรัฐที่เป็นผู้กำหนดว่าผู้ใดควรได้คำตอบแทนเท่าไร และในการให้คำตอบแทนเท่านั้นผู้ผลิตจะมีกำลังใจหรือไม่ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วผู้ผลิตจะได้คำตอบแทนเท่ากับงานที่เขาได้ทำลงไป

ในระบบทุนนิยมนั้นโดยหลักการกลไกของตลาดจะทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดในเรื่องวิภาษกรรมรายได้ โดยจะจัดสรรรายได้ให้แก่ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตตามความสำคัญของปัจจัยนั้น ๆ แต่ตามความเป็นจริงในปัจจุบันในกระบวนการ การหมุนเวียนเปลี่ยนมือของสินค้าจากผู้ผลิตมายังผู้บริโภคนั้น ไม่ได้อาศัยกลไกตลาดแต่เพียงอย่างเดียว สินค้าเหล่านั้นต้องผ่านมือพ่อค้าคนกลางด้วย ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งก็ต้องกระจายมาให้คนกลางด้วย ส่วนในระบบสังคมนิยมนั้น ต่อปัญหาวิภาษกรรมรายได้รัฐเป็นผู้ตัดสินว่าจะจัดสรรให้อย่างไร เพราะผลผลิตทั้งหมดที่ผลิตได้นั้นตกเป็นของรัฐ รัฐจึงเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ในการกระจายรายได้ให้กับบุคคลต่าง ๆ เอง

4. ปัญหาที่ว่า ในระยะยาวระบบเศรษฐกิจสามารถสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพียงพอหรือไม่ และระบบเศรษฐกิจจะมีเสถียรภาพเพียงพอหรือไม่

ในการตอบปัญหานี้ จะต้องทำการศึกษาปัญหาเศรษฐกิจในแง่มุมต่าง ๆ และดำเนินการวางแผนเศรษฐกิจโดยกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนั้นต้องกำหนดการใช้โยบายการเงิน นโยบายการคลัง นโยบายแรงงาน นโยบายการลงทุน รายได้ประชาชาติ

ฯลฯ ซึ่งต้องทำการศึกษาในลักษณะ Micro - Economics ซึ่งอาศัยการศึกษาจากปัญหาดังกล่าว และการกำหนดแนวทางนโยบายทางเศรษฐกิจทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจก็จะมีเสถียรภาพและก่อให้เกิดการเจริญเติบโตได้

ในส่วนของภาคสองนั้นเนื้อหาจะครอบคลุมถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยตั้งแต่ปี 1850 - 1950 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเราจะศึกษาถึงเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่สำคัญ คือการเปิดประตูประเทศไทยไปสู่การค้าเสรีมีผลทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยต้องเปลี่ยนแปลงไป (1850 - 1950) และการศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (1961 - 1986) จะช่วยอธิบายถึงการปรับโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญในช่วงเวลาดังกล่าวอันจะทำให้เราได้เข้าใจถึงปัญหาเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน.